

YILLIK

Annual of Istanbul Studies

2024

6

İSTANBUL
RESEARCH
INSTITUTE

164 base for a more holistic understanding of past human life in the Byzantine capital, one that will allow us to better engage with and integrate data relating to the palaeoenvironmental sciences, palynology, archaeobotany, zooarchaeology, bioarchaeology, and other related fields.

Ayşe Ercan Kydonakis
Simon Fraser University
ayse_ercan_kydonakis@sfu.ca

ORCID: 0000-0003-3228-4784

CC BY 3.0
<https://doi.org/10.53979/yillik.2024.15>

1 For an analysis of the history and the politics of Byzantine archaeology in Istanbul, see Barış Altan and Ayşe Ercan Kydonakis, "Discovering and Preserving Byzantine Constantinople: Archaeology and Heritage Policies in Istanbul," in *Proceedings of the Plenary Sessions: The 24th International Congress of Byzantine Studies; Venice and Padua, 22–27 August 2022*, ed. Emiliano Fiori and Michele Trizio (Venice: Edizioni Ca' Foscari, 2022), 7–25; and my forthcoming article, Ayşe Ercan Kydonakis, "Historia (Non?) Grata: Byzantine Archaeology of Istanbul during World War I and the Allied Occupation," *European Review of History* (forthcoming, 2024).

2 A notable effort in this regard, one that somehow receives no mention in the work under review here, is the lengthy analysis of survey data published by Ken Dark and Ferudun Özgümüş, *Constantinople: Archaeology of a Byzantine Megapolis* (Oxford: Oxbow, 2013).

3 Although the book's title specifically refers to these dates, the 1921–1923 Mangana excavations by Robert Demangel and Ernest Mamboury are given considerable space, while the most recent fieldwork remains uncovered. For further information on these recent excavations, see Ayşe

Ercan (Kydonakis), "The Mangana Quarter in Byzantine Constantinople (843–1453 C.E.): Reinterpreting an Architectural Complex in Sarayburnu/Istanbul Through Archaeology" (PhD diss., Columbia University, 2022); and, Ercan Kydonakis, "Archaeology between Imperial Imagination and Territorial Sovereignty: The French Occupation Army and the Mangana Excavations in Sarayburnu/Gülhane, 1920–23," in *Discovering Byzantium in Istanbul: Scholars, Institutions, and Challenges, 1800–1955*, ed. Olivier Delouis and Brigitte Pitarakis (Istanbul: Istanbul Research Institute, 2022), 303–328.

4 Ferudun Özgümüş, Ü. Melda Ermiş, and Hayri Fehmi Yılmaz, "Report of the New Findings from Byzantine Istanbul," *Istanbul Mitteilungen* 67 (2017): 329–356.

5 The earliest scholarship on the regions of Constantinople is by the sixteenth-century French traveler Pierre Gilles, followed by the seventeenth-century contributions of Charles du Fresnoy du Cange, who argued for possible borders for the regions (Gilles, *Antiquities of Constantinople; Du Cange, Historia Byzantina*, 1680). In the late nineteenth and twentieth centuries, A. Van Millingen, A. M. Schneider, G. Prinzing, E. Mamboury, R. Janin, W. Müller-Wiener, and A. Berger dealt with the regional divisions in Constantinople. Paul Magdalino's recent contribution presents a detailed discussion on the concept of territorial subdivisions in Constantinople and their changing meaning through the centuries. For instance, regarding the transformation of urban terms, Magdalino observes that in the twelfth century, "regions" and "geitonia" were used interchangeably, with the former term replacing the latter after the thirteenth century. For this, see page 24 in Paul Magdalino, "Neighbourhoods in Byzantine Constantinople," in *Hinter den Mauern und auf dem offenen Land: Leben im Byzantinischen Reich*, ed. Falko Daim and Jörg Drauschke (Mainz: Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 2016), 23–30. For the most recent publication on Byzantine neighborhoods, see Fotini Kondyli and Benjamin Anderson, eds., *The Byzantine Neighbourhood: Urban Space and Political Action* (London: Routledge, 2021).

6 Magdalino, "Neighbourhoods," 24. See also pages 352–353 in Albrecht Berger, "Regionen und Strassen im frühen Konstantinopel," *IstMitt* 47 (1997): 349–414.

7 For instance, for the fourteenth century, see Cyril A. Mango, "Le mystère de la XIVe région de Constantinople," in *Mélanges Gilbert Dagron*, ed. Vincent Déroche, Denis Feissel, and Cécile Morrisson (Paris: Association des amis du Centre d'histoire et civilisation de Byzance, 2002), 449–455.

8 John Matthews, "The *Notitia Urbis Constantinopolitanae*," in *Two Romes: Rome and Constantinople in Late Antiquity*, ed. Lucy Grig and Gavin Kelly (Oxford: Oxford University Press, 2012), 81–115. For Magdalino and Berger, see note 6, above.

9 For an alternative location for the Hodegon Monastery somewhere closer to the Church of St. Sophia, see Alfons Maria Schneider, *Byzanz: Vorarbeiten zur Topographie und Archäologie der Stadt* (Berlin, 1936), 90; Albrecht Berger, "Streets and Public Spaces in Constantinople," *Dumbarton Oaks Papers* 54 (2000): 161–172.

10 For a recent historical analysis of the Christ Philanthropos Monasteries in Constantinople, see Nicholas Melvani, "The Duplication of the Double Monastery of Christ Philanthropos in Constantinople," *Revue des études byzantines* 74 (2016): 361–384.

11 Karl Lehmann-Hartleben, *Die antiken Hafenanlagen des Mittelmeeres: Beiträge zur Geschichte des Städtebaues im Altertum* (Leipzig: Dieterich, 1923; Aalen: Scientia Verlag, 1963); Ernest Mamboury, "La nouvelle citerne byzantine de Tchifté-Sérail (Istanbul)," *Byzantion* 11, no. 1 (1936): 167–180; Mamboury, "Les fouilles byzantines à Istanbul et dans sa banlieue immédiate aux XIXe et XXe siècles," *Byzantion* 11, no. 1 (1936): 229–283; Mamboury, "Les fouilles byzantines à Istanbul et dans sa banlieue immédiate en 1936–1937," *Byzantion* 13, no. 1 (1938): 301–310; Raymond Janin, "La banlieue asiatique de Constantinople: Étude historique et topographique," *Échos d'Orient* 21, nos. 127–128 (1922): 335–386; Janin, "La banlieue asiatique de Constantinople (suite [I])," *Échos d'Orient* 22, no. 129 (1923): 50–58; Janin, "La topographie de Constantinople byzantine: Études et découvertes (1918–1938)," *Échos d'Orient* 38, nos. 193–194 (1939): 118–150; Janin, "La topographie de Constantinople byzantine: Études et découvertes (1938–1950)," *Revue des études byzantines* 8 (1950): 197–214; Janin, "Constantinople byzantine: Notes sur de nouvelles découvertes," *Revue des études byzantines* 12 (1954): 210–213.

Nurçin İleri, der. *Bir Cereyan Hâsıl Oldu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da Elektrikli Yaşam. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2024. x + 231 sayfa, 39 şekil, 1 tablo. ISBN: 9789753334273*

Elektriğin üretimi, dağıtımı ve tüketimi, teknik altyapının gelişimine bağlı olduğu kadar İbrahim Şinasi'nin 1864 yılında *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde gecenin aydınlatılmasına (*tenvir-i leyl*) (s. 32) metaforik olarak yaklaştığı yazısındaki gibi toplumsal, ekonomik ve kültürel veçheleri de olan çok

katmanlı bir konudur. *Bir Cereyan Hâsıl Oldu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da Elektrikli Yaşam*, elektriğin gündelik hayatımıza ne şekilde girdiğini, elektrik ile emeğin ve üretimin değişen yüzünü, gecenin ve binaların aydınlatılmasının kent hayatı ve tüketim kültürüne etkilerini tarih, iktisat, mimarlık, şehir planlama ve endüstriyel tasarım gibi farklı disiplinlerin perspektifinden ele alıyor. Birinci bölümde, kitabın editörü Nurçin İleri, on dokuzuncu yüzyıl sonlarından yirminci yüzyıla elektriğin üretimi, dağıtımı ve tüketimine ilişkin aydınlatıcı bir giriş ile Osmanlı'dan cumhuriyete elektrikli hayata geçişin mihenk taşlarına dokunarak

okuyucunun ufkunu açan tarihsel ve analitik bir çerçeve çiziyor. İleri, on dokuzuncu yüzyılda Avrupalı şirketlerin Osmanlı İmparatorluğu'ndan aldıkları imtiyazlar neticesinde İstanbul, İzmir, Selanik ve Beyrut gibi nüfusun ve ticaretin yoğun olduğu büyük liman kentlerinin havagazı ile aydınlatılmasından elektrik ile aydınlatılmasına geçiş sürecinin İstanbul'da şehir şebekesinin kurulduğu 1910'lu yıllara dek devam ettiğini belirtiyor (s. 2). Bu genel girişin ardından, *Bir Cereyan Hâsıl Oldu*, elektriğin Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İstanbul'daki mace-rasını kronolojik olarak takip eden metinlerden ziyade tematik, müstakil,

bütünlüklü ve birbiri ile oldukça yakın diyalog içinde olan sekiz bölümden oluşuyor.

Emine Öztaner, on sekizinci yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Viyana'ya elçi olarak gönderilen Mustafa Hattı Efendi'den yirminci yüzyılın ilk yıllarına uzanan iki yüzyıllık bir zaman diliminde Osmanlı fikir dünyasının parçası olan devlet adamı, mühendis, şair ve yazarların elektriği ve elektrikli dünyayı nasıl algıladığını ve elektrik ile zaman içinde değişen Osmanlı şehir tahayyülünü inceliyor. Osmanlıların, on dokuzuncu yüzyılda "asrın enerjisi" olarak tanımlanan elektriğe ilişkin bilgilerinin büyük ölçüde Osmanlı sefaretnameleri ve Fransızca mühendislik eserlerinin tercümelerine dayandığını belirten Öztaner, Osmanlıların Kırım Savaşı'ndan başlayarak telgraf haberleşmesine ağırlık verdiğini ancak şehirlerin elektrik ile aydınlatılmasına ilişkin ise özellikle II. Abdülhamid döneminde ihtiyatlı bir yaklaşımın izlendiğini aktarmaktadır. II. Abdülhamid'in elektriğin kullanımına ve imtiyazının yabancı şirketlere verilmesine ilişkin bu ihtiyatlı tutumu, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra eleştirel Osmanlı basınının elektriği ileri/geri ve Avrupai/Osmanlı dikotomileri üzerinden ele alması ile sonuçlanmıştır. Öte yandan, Öztaner, 1913 yılından itibaren İstanbul halkının kısmen elektriğe kavuşmasının hane içi aydınlatmanın yüksek maliyeti nedeniyle hayal edilen aksine halkın refah ve konforunu artırmaya yetmediğini belirtmektedir.

Meltem Kocaman, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından yirminci yüzyılın ilk yıllarına elektrik enerjisinin üretimi ve dağıtım projelerinde görevli dört elektrik mühendisinin-Mehmed Refik Fenmen, Kâmuran Sırrı, Tevfik Rıza ve Mehmed Raşid Morali'nin-biyografileri üzerinden mühendislerin çalışma koşulları, direnişleri, serbest girişimcilik denemeleri ve mesleki örgütlenmelerine odaklanıyor. Elektrik mühendislerinin eğitim hayatını ele alan Kocaman, mühendislerin I. Dünya Savaşı yılları ve sonrasında mesleki pratiklerini, tecrübelerini ve mücadelelerini inceleyerek elektriği Osmanlı İmparator-

luğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde tesis eden ana aktörlerin mühendislik anlayışlarını da inceliyor. Kocaman'a göre, özellikle savaş yılları, muhaberenin önemini ve telsiz, telgraf ve telefon gibi muhabere araçlarının etkin kullanımını gözler önüne sermiştir.

Sırrı Emrah Üçer, Osmanlı İmparatorluğu'nda haberleşme politikalarının şekillenmesini "posta bağımlılığı, telgraf korumacılığı, telefon şüpheliği" kavramlarını literatüre kazandırarak yarı-çevre ve çevre ekonomilerde haberleşme politikalarının oluşum süreçleriyle devletin oluşum süreçleri arasındaki ilişkiyi analiz ediyor. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda telefon hizmetinin kullanıma girmesini, Avrupa'dan Uzakdoğu'ya farklı coğrafyalardaki altyapı şebekelerini ve uygulamalarını karşılaştırmalı olarak inceleyen Üçer, bu şebekelerin tesis edilme süreçlerini "devlet, piyasa ve yurttaş" düzlemi üzerinden ele alıyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Posta ve Telgraf Nezaretinin organizasyon yapısı ve işleyişi ile 1990'lı yılların iletişim şebekeleri arasında analogiler kuran Üçer, yapısal ve tarihsel olarak birbiri ile iletişim gibi altyapı şebekelerinin uzun erimli tarihinin metodolojik açıdan bütünsellik içinde ve disiplinler arası bir perspektifle analiz edilmesinin gerekliliğine vurgu yapıyor.

Nurçin İleri, İstanbul'un Avrupa yakasındaki şehir tramvaylarına, kamu binalarına ve evlere elektrik enerjisi sağlayan Silahtarağa Elektrik Santrali yönetimine ve çalışanlarına odaklanıyor. İleri, 1920'li yılların millileştirme politikası kapsamında yabancı uyruklu ve gayrimüslim işçileri şirketten ve santralden tasfiye etme çabalarının erken cumhuriyet Türkiye'sinin etnik-dinsel ayrımcılık sürecinin bir parçası olduğunu iddia ediyor. İleri, bu bölümde 1920'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti bürokrat ve teknokratlarının yabancı sermaye yatırımcılarına, kamu hizmeti yürüten imtiyazlı şirketlere ve Müslüman olmayan çalışanlarına ilişkin tutumunun nasıl değiştiğini gösteriyor. İleri, bu yaklaşımın bir sonucu olarak 1930'lu yıllarda Elektrik Şirketi'nin millileştirilme-

sinin "sömürgeci bir ekonomik gücün yenilgisi" olarak tanımlandığını belirtiyor (s. 126).

T. Gül Köksal, 1914 ile 1983 arasında İstanbul'a elektrik enerjisi sağlayan Silahtarağa Elektrik Santrali'nden Santral İstanbul'a mekânsal dönüşüm sürecini mekân-emek ilişkisi üzerinden ele alıyor. Köksal, "emeğin mekânı, mekânın üretimi"nin dönüşümünü incelemekle birlikte Silahtarağa Elektrik Santrali'nin 2004 yılında belgeleme çalışmaları yapılan ancak halen araştırmaya açılmayan arşivine duyulan ihtiyaca atıfta bulunarak mekânsal dönüşümü, arşiv, bellek ve kent hafızası vegehelerinden okuyor. Köksal, Silahtarağa'dan Santral İstanbul'a geçişin her bir aşamasını emek rejimi ve politik-ekonomi bağlamında ele alarak bu mekânsal dönüşümün kırılma noktalarını tarihsel bağlamı içerisinde okuyucu ile paylaşıyor.

Cansu Değirmencioğlu, 1930'lu yıllarda bir mimarlık unsuru ve medeniyet göstergesi olarak tanımlanan elektrik ışığının mekânsal dönüşümdeki izlerini sürüyor. Değirmencioğlu, elektrik ışığı ve modernite arasında kurulan bağı, 1930'lu yıllarda İstanbul'daki mağaza vitrinlerinin ışıklandırılması ve Haydarpaşa Garı'nın aydınlatılması gibi örnekler üzerinden detaylandırıyor. Değirmencioğlu, elektrik ışığının, reklam panoları, vitrin ve mağaza aydınlatmaları ile ticari kazancı artırılmaya yönelik bir araç olduğu kadar dönemin kamu ve sivil mimari örneklerinde ana unsur olarak yer almaya başlayarak kent görünümünün de başkalaştırdığını belirtiyor. Değirmencioğlu, "Işık Sattırır" fikri ile aydınlatılan vitrinlerden "Karanlık Binaların Süsü" elektrik ile aydınlatılan binalara, erken cumhuriyet döneminde İstanbul'un elektrik ile değişen yüzünü çok katmanlı olarak inceliyor.

Bahar Emgin, erken cumhuriyet döneminde "modern" ve "ulus ve birey arasındaki ilişkinin kurulacağı güçlü bir pedagojik alan" olarak tanımlanan evlerdeki gündelik hayatın, elektrik ve elektrikli ev aletleri ile özellikle mutfağın nasıl yeniden biçimlendirildiğine odaklanıyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa'da olduğu gibi yirminci yüzyıl başlarında

Türkiye’de de teknolojik gelişmelerle birlikte mutfak, yapısal bir dönüşüm yaşamıştır. Emgin, erken cumhuriyet döneminde modernliğin sınıfsal bir çerçevede tanımlandığını dönemin kadın ve aile dergilerinde yayımlanan elektrikli ev aletleri reklamları, ev ekonomisi ders kitapları gibi farklı birincil kaynaklar üzerinden inceliyor. Emgin, erken cumhuriyet döneminde elektriğin eve dahil olması ile ev işlerinde yaşanan değişiklikleri, elektrikli ev aletlerinin kullanımı ile modern kadın imgesinin nasıl yan yana getirildiğini dönemin kaynaklarındaki ev kadınlığı ve annelik rolleri ile ev işleri ve modernlik analogileri üzerinden ele alıyor. Emgin’e göre, elektriğin hanelerin erişimine açılması ile elektrikli ev aletlerinin “gösterişçi tüketimin” bir parçası haline gelmesi, elektriğin idealize edildiği gibi medenileştirmedeki rolünün sınırlı olduğunu göstermektedir (s. 201).

Kitabın son bölümünde Gökhan Akçura, elektriğin kullanımı ile cumhuriyet döneminde İstanbul’un sokaklarından, evlerinden, çay bahçelerinden ve gazinolarından yükselen gramofon, plak ve radyo seslerini ve kenti ele geçiren gürültü kirliliğini inceliyor. Elektriğin kent hayatına girmesi, çoğu zaman pozitif ve yüceltici bir perspektif ile ele alınsa da Akçura, elektrikli hayatın bir parçası olan hoparlör ile yüksek sesin, dola-

yısıyla gürültü kirliliğinin İstanbul’u ve erken cumhuriyet döneminde tüm kentleri etkisi altında aldığını belirtiyor. Akçura, Nazi Almanyasından kaçarak Türkiye’ye sığınan ve İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Edebiyat Fakültelerinde çalışan Alman profesörlerin de İstanbul’da yerel yönetimin bir türlü sınırlandıramadığı yüksek sestene ve gürültü kirliliğinden nasibini aldığını, profesörlerin Kadıköy’deki evlerinden taşınmak zorunda kaldıklarını aktarıyor (s. 204). Hoparlör, 1930’lu yıllarda dükkanlarda, gazinolarda, vapurlarda ve hemen her yerde kullanılmaya başlanmış, gürültü tüm kenti ele geçirmiş ve Akçura’nın tabiri ile İstanbul’da “sessizliğin ölümü” yaşanmıştır (s. 227).

Zengin arşiv malzemesine ve görsel materyale dayanan *Bir Cereyan Hâsıl Oldu*, elektriğin Osmanlı’dan cumhuriyete İstanbul’daki serencamını ele alarak altyapı tarihi literatürü kadar kent tarihi, sosyal tarih ve iktisat tarihi literatürüne de oldukça kıymetli bir akademik katkı sunmaktadır. İstanbul’u odağına alan *Bir Cereyan Hâsıl Oldu*’nun, cumhuriyet döneminde elektriğin üretimi, dağıtımı ve kullanımının Anadolu’nun farklı noktalarında sosyal hayat, ticaret ve mimariye olan etkilerinin ve tüketim kültürünün dönüşümünün araştırılmasının önünü açacağı muhakkak. Elektriğin aydınlatma,

iletişim, mimari dönüşüm ve ses dışındaki kullanım alanlarına ilişkin araştırmalara da ihtiyacımız olduğu aşikâr. Bilim tarihi perspektifinden elektriğin üretimi, elektriğin tıpta kullanımını, elektrikli aletlerin üretimi ve uluslararası ticareti araştırmacısını bekleyen konulardan sadece birkaçı. Aynı zamanda, kitapta, elektrikli hayata geçişi çevre tarihi perspektifi ile ele alan bir bölümün eksikliği, özellikle günümüzdeki enerji rejimi ve enerji kaynaklarının tüketimine dair küresel tartışmaları düşündüğümüzde, daha da fazla hissediliyor.

Bir Cereyan Hâsıl Oldu, elektriğin tarihini teknoloji, siyaset, küresel kapitalizm, emek, toplumsal cinsiyet ve maddi kültür temaları üzerinden inceleyerek devlet merkezli bir anlatı olmaktan büyük ölçüde çıkarmayı başarmış görünüyor. Öte yandan, elektrikli hayata geçişin akislerinin daha yüksek duyulabilmesi için yerel basının, biyografilerin ve günlüklerin perspektifinden daha fazla incelenmesine ihtiyaç bulunuyor.

Ufuk Adak

Altınbaş Üniversitesi

ufuk.adak@altinbas.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5163-4877

CC BY 3.0

<https://doi.org/10.53979/yillik.2024.16>

Müjde Dila Gümüş,
II. Meşrutiyet’in Saray Mimarı M. Vedad [Tek] Bey.
İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2024.
246 sayfa, 87 şekil. ISBN:
9786259473420.

Sanat tarihçisi Müjde Dila Gümüş’ün 2018 yılında tamamladığı doktora tezine¹ dayanan kitap, Türkiye modern mimarlık tarihinin öne çıkan aktörlerinden mimar Vedad Tek’in 1909–1914 yılları arasında “sermimar-ı hazret-i şehriyari” ünvanıyla Osmanlı sarayının başmimarı olarak görev yaptığı dönemdeki çalışmalarını kapsamaktadır. Yazar, Vedad Bey gibi Türkiye mimarlık tarihyazımında çokça ara-

tırma konusu olmuş bir mimarı çalışıyor olsa da mimarın, hanedan saraylarında “sıradan ekler, tadilatlar ve onarımlar” olarak tabir edilen² restorasyon ve onarım işleri yaptığı, büyük ölçekli yapılara imza atmadığı için geriplanda kalmış, bu sebeple de detaylı incelenmemiş olan sermimarlık dönemine ışık tutmaktadır.

Çalışma, sarayın güç kaybettiği II. Meşrutiyet döneminde, karmaşık yapı üretim ilişkileri sebebiyle sınırları muğlaklaşan sermimarlık vazifesinin kapsamını, Vedad Bey’in saraylardaki çalışmalarını kayıt altına almak için kaleme aldığı keşif defterleri üzerinden tespit etmeye çalışmaktadır. Yazar, bu tespitleri yaparken ise iki unsuru vurgulamaktadır: “Vedad Bey’in baskın kişiliği” ile “saray ile meclis arasında değişen güç dengesi”

(s. 10–11). Böylece, kitap, sadece Vedad Bey’in hanedan yapılarındaki mimari müdahalelerini incelemekle kalmıyor, değişen güç dengelerinin mimarlık alanına ne şekilde yansıdığını tespit etmek için de etkili bir araç oluyor. Gümüş, bu çalışma için oldukça incelelikli bir arşiv araştırması yürüterek, Osmanlı Arşivi Hazine-i Hassa Ebniye Anbarları birimindeki 1909–1914 arası dosyaları tarayıp, Vedad Bey’in hazırladığı 479 keşif defterine ulaşmıştır. Bunun yanında Vedad Bey’in kişisel arşivi ile dönemin süreli yayınlarında detaylı bir araştırma yapmış, bu bulguları dönemin saray ve bürokrat eşrafının anı ve hatıratlarıyla da destekleyerek, kapsamlı bir sentez gerçekleştirmiştir.

Kitap, yaklaşık altı yıl gibi kısa bir zamanı kapsayan Vedad Bey’in